

NOVE SPOZNAJE O BLAGU VODNJANŠTINE UZ 800. OBLJETNICU ŽUPE SV. BLAŽA I 500. GODIŠNJICU SMRTI SVETE NIKOLOZE BURSA

Na rubovima znanosti i vjere

Neraspadnuta tijela svetaca u Vodnjanu već su godinama izazov za znanost i hodočasnike. Znanstveni simpozij 20. travnja u tom je gradiću predstavio rezultate forenzičkih i konzervatorskih analiza na relikvijama, ali i nove arheološke i kulturno-povijesne spoznaje o Istri

Goran Galić

Vodnjanska krije mnoge tajne. Smještene na jugu Istre, vjetrometini društvenih, nacionalnih i vjerskih previranja, na temeljima jakih prapovijesnih i antičkih tradicija, stoljećima je bila i ostala vrelo umjetničkog radanja i stvaranja, dodira regionalnog i univerzalnog, sakralnog i profanog, materijalnog i transcendentnog što bogatom kršćanskom poviješću i neobjašnjivim čudima suvremenoga čovjeka vraća njegovim izgubljenim izvorima.

Današnja Općina Vodnjan ima 8000 žitelja, a uz stolni grad koji je bio bogato trgovačko i obrtničko središte (izvoz maslinova ulja, vina i pepela, danas desertnog vina i ulja) ujedinjuje i naselja Galižana, Fažana i Peroj. Vodnjan se u pisanim vrelima prvi put spominje 1194. Nastao je ujedinjenjem šest kontrada u 13. stoljeću, oduzimajući prevlast obližnjem Guranu, najstarijem kamenom utvrđenom naselju u Europi (9. st.) s kontinuitetom od kasne antike sve do 16. stoljeća. Upravo u tom mjestu 784. ustanovljeni su prvi kaptol i bazilika Sv. Jakova, a 1212. utemeljena je samostalna župa Vodnjan, nakon dijeljenja od Pule. U gradu su se, kao u simboli ruralno-gradskog naselja, tijekom povijesti isprepletali interesi Venecije, akvilejskih patrijarha i njemačkih feudalaca, što svjedoče mnoge stare palače (npr. gotička palača Bettica, danas muzej), grbovi i duge ulice s trgovima.

Povijesno vjersko značenje ovoga kraja potvrđuju ostaci četiriju samostana i ukupno šezdesetak crkava, od kojih se ističu samostan Sv. Andrije u Barbarigi iz 5. stoljeća, kompleks u Guranu i crkve Sv. Stjepana i Sv. Foške u Peroju, uz današnju župnu crkvu Sv. Blaža, najveću u Istri. Najstariji sakralni objekt u Vodnjanu crkva je Sv. Katarine (12. st.), a crkva Sv. Roka izgrađena je u vrijeme epidemije kuge (1580). Sv. Antun Padovanski između 1230. i 1277. osnovao je franjevački samostan u crkvi Sv. Bogorodice od Traverse, izgrađene na temeljima crkve iz 8. stoljeća. Kapelica Sv. Martina (14. st.) bila je sjedište inkvizicije za Istru, a crkva Sv. Križa (1468) bratovštine flagelanata. Sv. Blaž nastao je na starijim temeljima ranoromaničke crkve Sv. Kvirina i Blaža, porušene 1760. Građen je gotovo 90 godina, od 1761. do 1850. Primjer je arhitektonske i stilske mode druge polovice 18. i prve 19. stoljeća, a njegov je zvonik, identičan onomu bazilike Sv. Marka u Veneciji, visok čak 62 metra.

• Kulturni Corpi Santi

Najveća su posebnost ovoga živopisnog istarskog gradića neraspadnuta tijela svetaca, najsačuvanija na tlu Europe, koja su već godinama izazov za znanost, ali i mnoge hodočasnike. Tu je i Zbirka sakralne umjetnosti u župnoj crkvi, koju su 1984. utemeljili tadašnja ravnateljica Arheološkog muzeja u Puli Vesna Girardi Jurkić i župnik Marijan Jelenić. Dio je izložbe ubrzo obišao cijelu Jugoslaviju i krenuo u svijet: Veneciju, Veronu, Milje (Muggia), New York, Pittsburg. Među brojnim gotičkim i renesansnim skulpturama, paramentima, slikama, čipkama i knjigama datiranim od 14. stoljeća nalazi se i oslikani drveni pokrov sarkofaga Sv. Blaža, remek-djelo Paola Veneziana iz 1321. Osobito je vrijedna Zbirka relikvijara od bizantskoga vre-

Neraspadnutost vodnjanskih svetaca znanstveno je neobjašnjiva (na slici Sv. Nikoloza Bursa 116. st. iza oltara crkve Sv. Blaža u Vodnjanu)

mena do venecijanskog razdoblja 19. stoljeća, najveća nakon one u Vatikanu. Ekskluzivitet su zbirke relikvijske najstarijih svetaca – matirica iz 3. i 4. stoljeća, u doba progona kršćana i kasnijih kreposnika. Među njima su uz neraspadnute Sv. Sebastijana (†3. st.) i Sv. Barbaru (†3. st.) i posmrtni ostaci Sv. Leona Bemba (†12. st.) te potpuno neraspadnuta tijela Ivana Olinija (†14. st.) i Sv. Nikoloze Bursa (†16. st.). Sv. Nikoloza bila je opatica samostana Sv. Servola u Veneciji koja je za života i poslije smrti činila brojna čuda. Sv. Sebastijan zbog svoje vjere gadan je strelicama i ubijen metalnim štapovima, a Sv. Barbaru nakon mučenja ubija vlastiti otac, kojega potom grom pretvara u pepeo.

Ove su vrijednosti u Vodnjan stigle početkom 19. stoljeća, uz što se veže još jedna neobična priča. Naime, talijanski slikar Gaetano Grezler 1818. spletom okolnosti iz Venecije dolazi u Vodnjan, da bi oslikao novu crkvu Sv. Blaža. Kako je za vrijeme Napoleonove okupacije od francuskih vojnika kupio razne dragocjenosti, opljačkane u sakralnim objektima na teritoriju bivše Republike Sv. Marka, u Vodnjan je brodom doveo i svoje blago, uključujući i jedinstvenu kolekciju 290 relikvija različitih svetaca i blaženika. Ne ostvarivši zacrtanu dobit, naglo je nestao, a u puku je ostalo vjerovanje da je posrijedi samoubojstvo utapanjem. Umjetnine je prije toga ostavio Vodnjanu, ovjerovljenom darovnicom koja se čuva u arhivu župe.

Upravo u ovoj godini Vodnjan obilježava 500. obljetnicu smrti čudotvorke iz 16. stoljeća, opatice Nikoloze Bursa, koja je prema pisanim izvorima prorekla datum svoje smrti (23. travnja 1512) i 800. godišnjicu osnutka župe Sv. Blaža (biskup i mučenik iz doba Diodora, zaštitnik od bolesti grla i kašlja). Tim je povodom u organizaciji župe, Porečke i Pulske biskupije i grada Vodnjana održano međunarodno znanstveno savjetovanje 20. ožujka u vodnjanskoj Zajednici Talijana. Na njemu su prvi put predstavljeni rezultati forenzičko-antropoloških i restauratorskih analiza Kliničkoga zavoda za patologiju u Splitu i Hrvatskoga restauratorskog zavoda na svetim tijelima i drugim relikvijama. U ime stručnih timova dviju ustanova predstavili su ih Ivana Anterić i Ksenija Škarić. Na skupu je uz njih govorio niz znanstvenika različitih profila. Od arheologa, restauratora i povjesničara umjetnosti (Vesna Girardi-Jurkić i Kristina Džin s Riječkog i Zagrebačkog sveučilišta, ravnatelj Hrvatskoga restauratorskog zavoda Ferdinand Meder, konzervator Denis Vokić, Miljenko Jurković sa zagrebačkog Filozofskog fakulteta i Ivica Matejčić s Riječkoga sveučilišta koji su vodili arheološka istraživanja na lokalitetima u Guranu i Peroju te Giuseppe Cuscita, Milje); teologa (vodnjanski župnik Marijan Jelenić koji već 40 godina istra-

Župna crkva Sv. Blaža u Vodnjanu građena je po uzoru bazilike Sv. Marka u Veneciji

žuže fenomen svetih tijela i Ilija Jakovljević iz Fažane); arhivista (ravnatelj Državnog arhiva u Poreču Elvis Orbančić, Biserka Budicin iz arhiva u Pazinu te Stipan Trogrlič s Instituta Ivo Pilar) do arhitekta Slavena Cetine, koji je predstavio arhitektonsko rješenje muzejskog kompleksa s kriptama za smještaj svetih tijela i relikvija.

Svi su sudionici skupa javnost upoznali s brojnim sakralnim i kulturološkim tajnama Vodnjansktine, rasvijetlivi prvi put neke dosad nerazjašnjene zagonetke o svetim tijelima i povijesti ovoga slikovitog kraja. Upozorili su i na probleme s kojim se Zbirka sakralne umjetnosti i lokalitet u Guranu susreću, u smislu loših mikroklimatskih uvjeta u crkvi i problema oko financiranja konzervatorskih radova, što budućnost tih jedinstvenih kulturnih dobara ozbiljno dovodi u pitanje. O značenju Izložbe sakralne umjetnosti i odjeka u svijetu govorila je voditeljica projekta Vesna Girardi Jurkić, a na simpoziju su predstavljene i četiri nove mikroklimatske komore (vrijedne 140.000 €), gdje su odnedavna smješteni Corpi Santi. Ukazano je i na turistički potencijal koji to nesvakidašnje blago nosi. Tako je s mogućnosti sakralnoga turizma u Vodnjansktini i njegovim itinerarom na osnovi postojanja mnogih sakralnih objekata i prirodnog ambijenta upoznala Kristina Džin, a projekt bi se mogao financirati iz sredstava fundacije IPA.

Vodnjanska sveta tijela fenomen su u svjetskim razmjerima. Kad govorimo o sakralnoj umjetnosti, time i o relikvijama, nismo svjesni kako u pitanju nije nešto opskurno i mistično, već tvorevina praktične, kulturne naravi. Čovjek je u svom duhovnom razvitku, prolazeći kroz faze animizma, totemizma, politeizma i na koncu monoteizma, uvijek živio u svijetu teizma i velik je dio svoga življenja podvrgnuo ritualima pojedinoga kulta. Štovanje relikvija u kršćanstvu potječe od kulta mučenika iz vremena progona, a njihova ontološka bit ne leži u pitanju jesu li kap

Kristove krvi i trn s njegove krune koji se čuvaju u vodnjanskoj i drugim europskim riznicama autentični. One su odraz ljudske težnje za svetošću, za susretom s božanskim – prelaskom u duhovnu dimenziju nadnaravnog, što je prema vjerskom nauku smisao egzistencije i vječnog života.

• Znanstvena zagonetka

Ta dimenzija iza oltara vodnjanske crkve vidljiva je i dokučiva. I posjetitelji bez vjerskih pobuda doživjet će u riječima župnika Jelenića, kraj mirisnih tijela neraspadnutih svetaca, snažne poruke što ih odašilju njihove mučne biografije, ideali za koje su živjeli. Neki će to jednostavno nazvati čudom, drugi će tražiti znanstvena objašnjenja. Simpozij u Vodnjanu ponudio je odgovore i jednima i drugima. Rezultati antropološke obrade splitskoga Kliničkog zavoda za patologiju, predstavljeni 20. ožujka (DNK i metoda CT-snimanja), pokazuju da su tijela Sv. Nikoloze i Ivana Olinija potpuno sačuvana, sa svim organima, žilama i mekim tkivima, a tijelo Sv. Leona Bemba djelomično. Ksenija Škarić predstavila je nalaze trogodišnje restauratorske analize koja u tkivima nije pronašla tvari koje bi mogle utjecati na proces mumifikacije. Time fenomen neraspadnutosti svetih tijela ostaje znanstvenom zagonetkom. U sklopu forenzičkih istraživanja istražen je i kovčeg s 876 kostiju svetaca s priloženim zapisima o njihovim životima. Ivana Anterić objasnila je kako nijedan antropološki i forenzički dokaz koji bi negirao podatke iz priloženih hagiografija nije pronađen. „S 12.000 snimaka i CT-projeccijama utvrdili smo da kosti pripadaju ukupno trideset i jednom svecu. Ono što se sa sigurnošću može tvrditi i što se podudara sa zapisima kosti su Sv. Lidije, Sv. Krispina i Sv. Maura.“ Iscrpni rezultati bit će objavljeni u knjizi koja je u tisku.

Skup u Vodnjanu kulminirao je svečanom misom i razgledavanjem *Corpi Santi* pod vodstvom biskupa Ivana Milovana i župnika Jelenića, što je znanstvenom simpoziju dalo i duhovno-religioznu dimenziju. Biskup je u propovijedi pozvao sve ljude dobre volje da im Sv. Nikoloza, baš kao i ostale svete, budu nit vodilja kroz život, jer njihovi su primjeri ljudima jedini oslonac u teškim vremenima – da ostanu ustrajni i nepokolebljivi. „Žene su ta ruka spasa koja će nas izvesti, baš kao što su to bile i u vremenima raspada Rimskog Carstva ili srednjeg vijeka, što potvrđuju svjedočanstva o njihovoj žrtvi i svetosti, a te ostatke danas čuvamo ovdje.“

Toga su povijesnoga dana, kako su ga nazvali mnogi stručnjaci i gosti, pogledi uglavnom bili uprti u budućnost, potvrđivši u Vodnjanu dodire znanosti, umjetnosti i religije koji tek zajedničkim snagama mogu barem dotaknuti odgovore na neka ontološka pitanja, smještene izvan granica naše spoznaje. Sveta tijela, umjetničko i arheološko nasljeđe Vodnjana, i sve zagonetke koje krije Istra, u budućnosti će sigurno privlačiti pozornost znanstvene javnosti i hodočasnika. Vodnjanske tajne, dosad otkrivene, neizmjereno su kulturno-povijesno i duhovno blago koje će trajno obilježiti našu epohu i tradiciju.

Relikvijar jezika Sv. Marije Egipatske